

ПРАБЛЕМЫ АХОВЫ ГІСТАРЫЧНЫХ МОГІЛАК БЕЛАРУСІ

ВОЛЬГА СЯМАШКА

Анотацыя: Мэта дадзенага артыкула наступная: азнаёміць грамадскасць з разнайстайнымі аспектамі і праблемамі аховы могілак Беларусі, прадставіць асновы прафесійнайметадалогіі аховы могілак і дапамагчы спецыялістам арганізаваць уласныя праекты спосабамі, з дапамогай якіх можна дасягнуць максімальнага выніку на месцы.

Ключавыя словы: ахова могілак, гістарычныя могілкі, гістарычныя ландшафты, танататурызм.

THE PROBLEM OF PROTECTION OF HISTORICAL CEMETERIES OF BELARUS

Abstract: The article aims to acquaint the reader with various problems of cemetery preservation in Belarus, to introduce the professional philosophy of cemetery preservation and to help the specialists to organize their projects in a manner that would benefit their localities at best.

Keywords: Cemetery Preservation, Historic Cemeteries, Historic Landscapes, Tanataturism.

Гістарычныя могілкі з'яўляюцца важнай, неад'емнай і адначасова малавывучанай і недаацэненай часткай гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь.

Пад тэрмінам “гістарычныя могілкі” будзем разумець афіцыйна закрытыя ландшафтныя тэрыторыі пахаванняў, якія ўяўляюць сабой сваеасаблівыя мясціны памяці – зборы старых надгробкаў з разнастайных матэрыялаў, мастацка аздобленых помнікаў, капліц і алтарняў, асобных крыжоў і каваных агароджаў, іншых адрозных элементаў, найстаражытнейшыя пахаванні на якіх датуюцца прыблізна XVIII–XIX стагоддзямі.

Гістарычныя могілкі выступаюць сваеасаблівымі ландшафтнымі архівамі генеалагічнай інфармацыі і зборамі памятак аб апошнім месцы спачыну мясцовых жыхароў.

Для даследчыкаў (Strangstad, 2013) асаблівую цікавасць уяўляюць такія элементы старых могілак, як гістарычны ландшафт, першапачатковая структура некропаля, разьба на надгробках і матэрыял іх вырабы, надгробкавая сімвалістыка і эпітафіі.

Агульны ландшафтны дызайн асобна ўзятых могілак адлюстроўвае канкрэтны культурны перыяд, паступовыя змены ў ландшафце і ягоныя асаблівасці, якія найбольш цаніліся ў канкрэтны час.

Прыроднае асяроддзе, характэрныя флора і фаўна даюць уяўленне аб асаблівасцях месца. Некаторыя могілкі месцяцца на зарослых пагорках, іншыя з'яўляюцца часткай старых паркаў. Асобныя віды расліннасці могуць указваць на культурныя асаблівасці або рэлігійныя вераванні мясцовасці.

Надгробкі могуць вар'явацца па матэрыяле, формах, разьбе. Менавіта па такіх характарыстыках надгробкаў можна выявіць, як адносіліся продкі да памерлых, якія гандлёвыя шляхі існавалі, як адзін нестандартны па форме надгробак уплываў на наступныя пахаванні, якія стылі разьбы існавалі, якія плыні мастацтва і архітэктуры былі папулярныя. Часам майстры пакідалі на адваротным баку надгробка свае імя, прозвішча, год стварэння і месца размяшчэнне майстэрні.

Вандалізм, урбанізацыя, заняўбанне, рабаванні, уплыў разбуральных прыродных фактараў і вынікі забруджвання навакольнага асяроддзя пагражаюць гістарычным могілкам.

Нават самыя добрыя намеры ачысціць надгробкі без належнай інфармацыйнай і метадычнай падрыхтоўкі могуць выклікаць непапраўнае пашкоджанне падчас выдалення расліннасці або ачысткі і рамонту магільных камянёў.

У апошнія дзесяцігоддзе на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь узнікла новая з'ява – пашпартызацыя гістарычных могілак, якая закранае сфе-

ру рэгенерацыі тэрыторый гісторыка-мемарыяльных, вераспавадальных і воінскіх пахаванняў. Пашпартызацыя можа праводзіцца высылкамі ініцыятывы (каманды), у якую ўваходзяць як сваякі памерлых і мясцовыя жыхары, так і зацікаўленыя спецыялісты ў галінах архітэктуры, гісторыі і культуры, дабраахвотнікі з Беларусі ды іншых краін.

Сам працэс пашпартызацыі могілак прадугледжвае цэлы комплекс работ, сярод якіх выдзяляюць наступныя (Сямашка, 2013):

- распрацоўка комплекснага плана работ на могілках з улікам наяўных прыярытэтаў;
- прыбіранне агульнай тэрыторыі могілак, захаванне іх для вывучэння;
- ачыстка надгробкаў, іх рамонт, кансервацыя і рэстаўрацыя;
- расчэтка надмагільных надпісаў, занясенне іх у спецыяльныя карткі ў межах адзінай базы дадзеных, стварэнне відарысаў надгробкаў;
- ацэнка гісторыка-культурнага значэння могілак;
- фота- і відэафіксацыя работ, надгробкаў і ўсёй тэрыторыі могілак;
- складанне агульнадаступнай базы дадзеных, у якую ўваходзяць дадзеныя аб гісторыі могілак, асобах, пахаваных на іх, ды іншая інфармацыя, датычная могілак.

Калі большасць пералічаных працаў не складаная для ажыццяўлення, то адзіны пункт патрабуе асаблівага засяроджвання – гэта ачыстка надгробкаў, іх рамонт, кансервацыя і рэстаўрацыя. Неабходна ведаць, што камень – граніт, мармур, вапняк, сланец – гэта не адзінаобразная маса з некаторымі тэхнічнымі паказнікамі, а матэрыял, праца з якім патрабуе наяўнасці тонкага густу, ведання мастацкіх традыцый, ведаў у вобласці прыроды каменя, фізіка-хімічных асноў працы з ім у залежнасці ад пароды і самага ашчаднага стаўлення. Гэта вечны матэрыял, любое пашкоджанне на якім застаецца на стагоддзі. Важна, каб у камандзе па пашпартызацыі могілак прысутнічалі такія спецыялісты, як архітэктары, біёлагі, геологі, гісторыкі, горныя інжынеры. Працягласць працы на адных асобна ўзятых гістарычных могілках у сукупнасці можа скласці каля аднаго месяца.

Гістарычныя могілкі ўяўляюць сабой сваеасаблівыя “музеі пад адкрытым небам”, што дае мажлівасць уключэння іх у сферу турызму ў якасці асаблівых месцаў наведвання (Sławoj, 2010). Могілкі як зборы пісьмовай гісторыі з’яўляюцца выдатным навучальным сродкам і могуць выкарыстоўвацца ў якасці базы для выкладання такіх дысцыплінаў, як гісторыя, прыродазнаўства, ахова прыроды, мова і літаратура, мастацтва, сацыялогія, геалогія, біялогія.

Беларускае грамадства павінна прыкласці ўсе намаганні па захаванні і перадачы гістарычных могілак і інфармацыі аб іх сваім нашчадкам.

Бібліяграфія

1. Сямашка, Вольга, укл. (2013). *На "панскіх" могілках Плябані*. Мінск: Медысонт.
2. Sławoj Tanaś (2010). *Przestrzeń turystycznacmentarzu. Wstępdotanatorurystyki*, w Czyż Anna Sylwia, Gutowski Bartłomei (red.). *Sztuka cmentarzy w XIX I XX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersitetu Stefana Wyszyńskiego.
3. Strangstad, Lynette, ed. (2013). *A Graveyard Preservation Primer*. Plymouth, UK: Altamaira Press.